

Vladimir N. Cvetković

*Redovni profesor i izabrani dekan Fakulteta bezbednosti
Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti*

Neizvesna budućnost i ograničeno vreme (O dugoročnoj ne/održivosti *Novog puta svile*)

Sažetak

Realizacija najvećeg privrednog projekta (ne samo) u XXI veku suočava se sa više bezbednosnih izazova koji podrazumevaju brojne rizike (bezbednosni interesi velikih sila; ekonomske mogućnosti i normativni uslovi funkcionisanja lokalnih tržišta; kulturološke i/ili identitetske razlike; klimatske promene...), kao i njima imanentne, još brojnije i konkretnije pretnje (oružani sukobi na obodima Evrope – Bliski istok i region Crnog mora; nekontrolisane migracije afričkog i azijskog stanovništva u Evropu, uz jačanje verskog terorizma; političke i vojne napetosti vezane za Korejsko poluostrvo, Južno kinesko more, Centralnu Aziju i Balkan; neregulisano svetsko finansijsko tržište; medijske antikineske kampanje itd). Premda Novi put svile načelno nema ograničeni vremenski tok, kao ni strateška politička savezništva, on ipak nije, niti može biti vanvremenski niti apolitičan. Njegovo trajanje jeste i biće uslovljeno snagom kineske privrede i njenom unutrašnjom (političkom i društvenom) stabilnošću, s jedne, te geopolitičkim interesima velikih sila (SAD, EU i Rusija) i načinom na koji se oni ostvaruju, s druge strane.

Ključne reči:

Novi put svile, Velike sile, Kina, Rusija, Evropska unija, SAD, rizici, pretnje

U vremenu kada ulazimo u petu godinu istorijskog, do sada neviđenog privrednog projekta planetarnih dimenzija pod lakonskim nazivom „Pojas i put” (žurnalistički nazvan *Novi put svile*), nužno se postavlja pitanje njegove održivosti, tj. daljeg trajanja. Razlozi za ovu zapitanost nisu toliko ekonomske koliko političke prirode. I dok različiti ekonomski znalci i „eksperti” već godinama najavljuju konačan krah „kineskog čuda”, sve to uz više ili manje dramatične posledice po globalnu privredu, glavna pažnja svih

ostalnih društvenih teoretičara/analitičara, po prirodi stvari, biva usmerna na *političke učinke* višedecenijskog nedvosmislenog uspona kineske države. Glavno pitanje je sledeće: hoće li Kina ubuduće funkcionisati kao i sve velike sile kroz istoriju koje su se borile (i bore) za vlastitu regionalnu i/ili svetsku hegemoniju – ili će možda kineski privredni razvoj i prateći uticaj u svetskim poslovima dovesti do nove vrste međunarodnih odnosa koji će revitalizovati, a možda čak i realizovati onu staru, činilo se neutešno izlazu političku parolu nesvrstanih zemalja iz vremena Hladnog rada o „miroljubivoj aktivnoj koegzistenciji”? Drugim rečima, hoće li Kina prvenstveno nastojati da se brine o sopstvenim interesima i vlastitoj bezbednosti ili će možda svojim primerom i vođenjem “win-win” politike otvoriti prostor za vođenje međudržavnih poslova izvan klasičnog šablona (početnog) zastrašivanja, (sledećeg) ucenjivanja i (konačnog) ratovanja? Zdrav razum i istorijsko iskustvo naginju prvoj varijanti, dok analitički oprez (ili je to možda pre utopijski zanos?) sugerišu mogućnost nastanka uistinu novih – boljih pretpostavki za razvoj međunarodne politike. U daljem tekstu ukazaćemo na teorijske pretpostavke i praktičke potencijale obe mogućnosti.

*

Nema nikakve sumnje da kineske investicije donose dobrobit ogromnoj većini, ako ne i svim državama na *Novom putu svile*. Isto tako, (ne)posrednu privrednu korist od kineskog ekonomskog uspona imaju i sve stare velike sile Evrope (pre svih Nemačka i Francuska), obnovljena Rusija, pa čak i jedina preostala „supersila” – SAD. Ako je to tačno, zašto se onda postavlja pitanje održivosti rečenog „svi zadovoljni” razvoja događanja? Ako svi dobijaju, a niko ne gubi – zašto bi to bilo kome smetalo ili prestalo? Odgovor se delimično krije u ljudskoj prirodi, ali mnogo više u prirodi politike i karakteru međunarodnih, tj. međudržavnih odnosa.

I. LJUDSKA PRIRODA I MEĐUNARODNI ODNOSI ILI MOŽE LI EKONOMSKI INTERES DA POBEDI POLITIČKU VOLJU

Teorijski gledano, ljudska priroda je osnovni temelj na kome se grade sve ljudske institucije kroz istoriju, zaključno sa onom najmlađom – modernom (nacionalnom) državom.¹ Nezavisno od neposrednog ideološkog tretmana

---

¹ Imajući u vidu bitno različite forme i sadržaje postojanja političkih zajednica kroz istoriju, ovde pravimo jasnu razliku između *predmodernih* političkih zajednica, s jedne, i

ljudske prirode u verskim spisima, političkoj filozofiji ili modernim političkim teorijama i/ili ideologijama,² ona (ljudska priroda) sadrži i/ili proizvodi sve ciljeve i sva sredstva koja čovek koristi u borbi za moć. Ta borba je prvenstveno borba sa drugim ljudima, dakle – ima politički karakter. Druga vrsta borbe – sa prirodom, uprkos svim ranim i poznim prosvetiteljskim frazama i fantazijama o „gospodarenju nad prirodom”, oduvek je bila podrazumevajuća, načelno gubitnička i kao takva manje interesantna za teoriju.

Društvena moć se stiče u odnosima između ljudi i zato je glavni motiv i izazov svake čovekove borbe – uticaj na druge ljude. To dalje pretpostavlja određeni stepen „vidljivosti” u zajednici koji se kreće između dve krajnosti: biti utopljen u mnoštvu, nevidljiv i bez ikakve moći ili biti predvodnik drugih, čelnik sa previše moći. Kroz različite vrste senčenja društvene (ne)vidljivosti protiče politički život zajednice i tu se praktično ništa nije promenilo od vremena kada je začeta civilizacija, a jamačno je tako bilo u vreme kada je homo sapiens krenuo u osvajanje sveta. Utoliko je „ljudska priroda” svagda jedan politički proizvod, istorijski sazdan fenomen koji određuje načine borbe za moć putem koje pojedinci stiču iskustvo ljudskosti. Što je zajednica razvijenija to je i mesto u njenoj hijerarhiji više zavisno od snage duhovnosti i društvenog porekla vođstva, pri čemu se na lestvici vrednosti preklapaju ili isključuju sebičnost i solidarnost, lično i zajedničko, pojedinačno i univerzalno. Šta će od toga prevagnuti zavisi od strukture konstituisanja moći unutar zajednice, pa tek onda od ekonomije i tehnika pokoravanja prirode.

S obzirom na to da su egoistične osobine, poput sebičnosti, samoljublja, zavisti ili ljubomore, uvek prisutne, ako ne i ravnomerno raspoređene unutar svekolikog ljudskog roda, svako negiranje ili potcenjivanje njihovog postojanja prilikom razumevanja individualnih i kolektivnih postupaka vodi u pogrešno razumevanje ili tumačenje stvarnosti, a sledstveno tome i ka

---

moderne (nacionalne) države, s druge strane. Svekolike predmoderne političke zajednice (od sumerskih kraljevskih teritorija, grčkih polisa, asirskih, egipatskih, persijskih ili rimskih imperija do islamskih kalifata, kineskog, mongolskog, osmanskog ili Svetog rimskog carstva) bile su ustrojene na načelima lične, odnosno dinastičke vlasti i njenom božanskom legitimitetu. Nasuprot tome, moderna država podrazumeva depersonalizovanu vlast koja, za razliku od dinastičke, razlikuje upravljanje od posedovanja i funkcioniše kao *apstraktni pravni entitet* oličen u centralizovanoj političkoj vlasti koja traje u vremenskom kontinuitetu, na određenoj teritoriji i sa određenim stanovništvom. Sledeći moderan duh vremena, mogli bismo reći da je država neka vrsta „megakorporacije” sa unutrašnjom podelom nadležnosti preko koje se izdaju dozvole za rad drugih, manjih korporacija – od vojske i policije, preko crkve i škole, do javnih i privatnih preduzeća. V. N. Cvetković, „Država i društvo: kakvi (zaista) jesu i kakvi bi (mogli/trebalo) da budu”, *Sociologija politike (Problemi, teorije, ideologije)*, Fakultet bezbednosti, Beograd 2018.

² V. N. Cvetković, „Političke ideologije – sticanje i upravljanje moći”, *Isto*.

gubitku moći. Zbog toga u načelu nije moguće očekivati da će drugi ljudi ili zajednice s odobravanjem ili „neukaljanom dobronamernošću” na duže staze prihvatiti tuđi boljitak, čak i kada (ili pogotovo baš tada!) od njega imaju neposrednu korist. Što je uspeh zajednice veći, a njegov tvorac „vidljiviji” (dakle moćniji!), to su jači i prisutniji sumnjičavost i podozrenje koji gotovo neumitno vode u zavist. Zato se uvek u trenucima zajedničkog uspeha pojavljuje neko (osoba ili organizacija) ko najpre osporava postojanje opšte koristi, da bi isti ubrzo potom „otkrio” i „stvarne”, po pravilu „nečasne” namere onoga ko je pokrenuo i održava do tada hvaljen i poštovan proces ili poredak. Tako je oduvek bilo i tako će verovatno uvek i biti u odnošenju između ljudi – pojedinaca.

Onako kako se ponašaju, osećaju i kako razumeju druge ljude *pojedinci*, tako slično, ali u drugoj/drugačijoj dimenziji društvenosti, svet (druge ljude i druga društva) doživljavaju, tumače i (ne)prihvataju *političke zajednice*. One se međusobno pomažu ili uništavaju, saraduju ili varaju, slede ili sumnjiče, no nikada ne ostaju ravnodušne spram tuđeg uspeha ili uspona. Istorija civilizacije, sve do „juče”, tj. do trijumfa modernosti (XVIII vek), protekla je u znaku političkih zajednica koje su se međusobno nadmetale oko *teritorija*, *bogatstva* i *slave* koji su pripadali *dinastijama* i njihovim pomagačima – ratničkim i verskim elitama. Dinastije i prateća aristokratija stajali su na čelu socijalno (politički i ekonomski) strogo isparcelisanih zajednica i njima je pripadala svaka korist i prestiž koji je zajednica imala. Zauzvrat, u zavisnosti od snage i sposobnosti svojih vođa, zajednica je posedovala više ili manje čvrstu unutrašnju integrisanost i verski ili neki drugi identitet koji je služio za legitimaciju vlasti i ujedno kao dodatni razlog (uz borbu za teritorije i bogatstvo) za sukob sa drugim, načelno slično ustrojenim zajednicama.

Borbe između političkih zajednica oduvek su bile motivisane kontrolom resursa i zgrtanjem bogatstva (što je uvek uspešno legitimisano „potrebom za bezbednošću”), koliko i težnjom za slavom koja svedoči o moći zajednice, njenih predaka i predvodnika. Zato su dinastički ratovi po pravilu dobijali „nadvremenski” karakter i bili poimani kao izraz „večno iste”, tj. nepromenljive ljudske prirode, kao neizbežan momenat ljudskog života, neporeciv onoliko koliko su to dan i noć ili sunce i zvezde. Modernost je proizvela nove *principe organizovanja* i posebno *vrednovanja* unutrašnjeg političkog poretka (podela vlasti, političko predstavljanje, itd., odnosno pravna jednakost, individualne slobode i dr), ali su zato stara pravila ili načela međudinastičkih odnosa, koja su podrazumevala borbu za sticanje i proširenja političke moći, ostala ista. Navedena „prirodnost” rata i ratovanja opstala je i u moderno doba, s tim što je izgubila nekadašnji dinastički karakter. Zato su monarsi i njihovi dvorovi vremenom postajali turističke atrakcije, dok

su „njihove” nekadašnje zajednice postajale nacionalne države, ali i isti oni stari predatori, samo sa znatno većom snagom i ambicijama.

Nezavisno od unutrašnjeg političkog ustrojstva, tj. načina legitimisanja ili samorazumevanja vlasti, koja se poziva na svoje etničko, istorijsko, versko ili „čisto političko” (građansko) poreklo, moderne (nacionalne) države po pitanju svoje *spoljne politike* funkcionišu onako kako su to sve (velike i male) predmoderne političke zajednice oduvek činile: bore se da prošire/uvećaju vlastitu i da smanje/unište tuđu političku moć. Drugim rečima, danas, kao i uvek ranije, *bezbednost* političke zajednice je *na prvom mestu*. Osigurati vlastitu bezbednost znači izbeći, potčiniti, neutralisati ili likvidirati suparnika – to su bili i ostali glavni spoljnopolitički ciljevi svake „države” kroz istoriju. Uobičajena, ako ne i jedina sredstva za takvo postignuće su *pritisци, ucene i rat*.³ Na tom osnovu se, po pravilu, postižu svi „spoljnopolitički uspesi” velikih sila, ali i svih drugih „običnih” država. Ono pak što bismo svi voleli da vidimo i doživimo kao rukovodeći cilj moderne politike i političkog delovanja država: savezništvo u ostvarivanju globalnog mira, aktivna saradnja na zajedničkim ciljevima opšteg prosperiteta, delotvorna borba protiv siromaštva, jedinstvena svetska ekološka politika itd., najčešće su tek usputne fraze ili zgodne ideološke maske za realnu politiku moći i gospodarenja velikih nad malim, odnosno bogatih nad siromašnim političkim zajednicama. Ovakva naizgled pojednostavljujuća, štaviše – manihejska slika sveta, nažalost, nije nikakvo gnostičko preterivanje, još manje ideološko „levičarenje”, već samo realistički kroki portret moderne politike i odnosa između država. I dok su odnosi *unutar* političkih zajednica kroz istoriju podložni čestim promenama i radikalnim novinama, u pogledu njihovih međusobnih odnosa, uprkos entuzijazmu liberalnih ideologa sa raznih evropskih i američkih pravnih i filozofskih katedri druge polovine XX veka, stvari se *suštinski* nisu značajnije pomakle u odnosu na prve civilizacijske korake iz doba Mesopotamije.

Zaključimo da političke zajednice kroz istoriju, uključujući tu i modernu (nacionalnu) državu, funkcionišu na osnovu dve vrste *političke logike*: unutrašnje i spoljašnje. *Prva* nosi u sebi ideološke sadržaje koji određuju način opravdanja i održanja vlasti/poretka i nastoji da uredi pitanja pravičnosti i pravednosti od kojih zavisi unutrašnja stabilnost države. *Druga* politička logika određena je kontekstom u kome funkcionišu države i ona ima gotovo „vanvremensko” značenje: borba za bezbednost svim sredstvima. U uvek nestabilnom – nepredvidljivom i „anarhičnom” međunarodnom poretku, koji je sastavljen od uvek istih – nepoverljivih, podozrivih i potencijalno napadački nastrojenih političkih zajednica, neophodno je misliti i delati sa

³ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, Norton, New York 2014.

uvek istim prioritetom: obezbediti opstanak, sačuvati bezbednost. Što je država veća i bogatija to je i njena volja za moć „prirodnija” i delotvornija, a strah za bezbednost veći. Sve „velike sile” kroz istoriju nikada nisu menjale navedeni prioritet, nezavisno od unutrašnjih društvenih preobražaja i promena načela i načina vođenja politike i uspostavljanja legitimiteta vlasti. Uvećati vlastito materijalno bogatstvo i primorati druge na željeno ponašanje to su univerzalni orijentiri za sve političke zajednice kroz istoriju, bez izuzetaka. Ako to znamo i prihvatamo kao realnost, šta nam je onda očekivati u novoj, aktuelnoj podeli moći u svetu, posebno u odnosu na *Pojas i put*, najveći privredni projekat koji je ikada jedna moderna država preduzela?

* * *

Od početnih priča o poverenju i dobrim namerama koje donosi *Novi put svile* (septembar 2013), do realizacije mnoštva konkretnih projekata (mart 2018), u igru su ušle na desetine država sa tri kontinenta koje podmiruju potrebe preko četiri milijarde ljudi! Sada više niko ne govori o kineskoj dobroj (ali neostvarivoj) ideji, ekonomskoj utopiji – već o realnim privrednim rezultatima. Uz sve ekonomske prednosti, oni nose u sebi i neizbežnu političku dimenziju, odnosno posledice.

Poput tradicionalne filozofije taoizma, *Novi put svile* nema neki svoj zacrtani „konačan cilj” – suština je u razvoju i pratećim metamorfozama privreda, a ne pretpostavljenom cilju koji konačno otelotvoruje neku unutrašnju svrhu ili „biće” stvari po sebi. Kineska namera je jednostavna i ogoljeno pragmatična: omogućiti vlastiti razvoj u sinergiji sa drugim državama. Svaka saradnja koja bi podrazumevala nešto više od ekonomske razmene roba, usluga i ljudi nije nešto što Kina očekuje. Taj zvanični, više puta do sada ponavljani politički stav podrazumeva da Kina nema interes da učestvuje u bilo kakvim regionalnim geopolitičkim nadmetanjima, već jedino da postigne saradnju u privredi i trgovini sa drugim zemljama koje imaju slične stavove ili interese.⁴ Suviše dobro da bi bilo istinito? Problem je u tome što podozrenja svake vrste spram „pravih” kineskih namera jednostavno nije moguće izbeći. Ne samo zbog već navedenih imanentnih ograničenja ljudske prirode i svake državne politike, već i zbog jednostavne činjenice da su ekonomska i trgovinska pitanja po prirodi stvari vezana sa političkim interesima i težnji ka moći. Što je posao veći to su veće i njegove političke

⁴ Li Zuokui, “16+1 Cooperation” in the Context of “the Belt and Road Initiative”, in: *The One Belt, One Road – The Balkan Perspective (Political and Security Aspects)*, Faculty of Security, University of Belgrade, 2017. Utoliko se i saradnja u sferi bezbednosti u smislu stvaranja saveza ili koalicija tretira kao odviše osetljivo i kao takvo izlišno pitanje za Kinu, pogotovo ako je reč o prostoru Balkana i Evrope.

posledice. Sledstveno tome, hteli to ili ne: ne možete biti najveća ekonomija na svetu i ujedno neutralni politički subjekt.

Stalno isticanje čelnika kineske vlade i kineskih poslovnih ljudi da sve što oni žele jeste zajednički napredak u proizvodnji i trgovini, te da im je stoga strano svako geopolitičko na(d)metanje – sve to uz redovni priliv realnih investicija – učinili su da „konfučijanski model” međunarodne saradnje postane prihvatljiv za praktično sve zemlje sveta. Privlačenje partnera investicijama i ubeđivanjem, a ne prinuđivanjem i ucenama, nesumnjivo je retko iskustvo za sve zemlje koje su upoznate sa načinima funkcionisanja velikih sila. One (velike sile) su do sada uvek nametale drugima svoje uslove poslovanja i nisu se libile da u krajnjim slučajevima upotrebe i otvorenu silu. Narodna Republika Kina, pak, kao nova moderna velika sila, naglašava miroljubivi i partnerski karakter svojih investicija i podvlači prijateljski – neobavezan karakter svojih pogleda. To je ono što je primamljivo za nerazvijene i male zemlje, a opet sumnjivo za velike. Kineski odgovor na datu skepsu je da „Samo oni koji imaju naviku da prete drugima vide druge kao pretnju” (Si Đinping).

Nezavisno od toga, otpor ili podozrenje spram *Novog puta svile* nije i ne mora automatski da predstavlja izraz stare kolonijalne sumnjičavosti ili stečene navike oholosti u načinu delovanju i percipiranja drugih od strane velikih sila. Podrazumeva se da su određena „taktička ometanja”, koja su vezana za zaštitu pojedinih nacionalnih privreda, velikih ali i malih zemalja uvek prisutna i aktuelna. Utoliko i insistiranje na posebnim ekološkim standardima i pravilima o konkurenciji u EU, povećane trgovinske tarife u SAD i sl., uprkos različitim nagoveštajima i dramatičnim upozorenjima, ne moraju da budu uvod u „totalni ekonomski rat”, već spadaju u uobičajena sredstva ekonomsko-političke borbe na svetskom tržištu.⁵ Nezavisno od

⁵ Naravno, nemoguće je biti siguran u to da neće biti većih trgovačkih ratova između velikih sila. Na neki način oni su uvek na delu! Primera radi, privredne i u poslednje vreme diplomatske sankcije koje EU i SAD uporno sprovode protiv Rusije već četvrtu godinu zaredom (od aneksije Krima, 2014), a kojima se ne vidi kraj, nesumnjivo su deo trgovačkog „ratovanja” i kao takve elemenat političkog „obuzdavanja” Rusije. Isto važi i za aktuelnu napetost između Kine i SAD po pitanju slobodnog trgovanja i zaštite domaćih privreda. Američki predsednik Donald Tramp je nedavno lakonski izjavio da su „trgovački ratovi dobri i laki za pobjedu” i odmah zatim je preduzeo protekcionističke mere u tom smislu – povećao je takse na uvoz čelika i aluminijuma iz Kine u SAD (mart 2018). On, dakle, očigledno ne misli da trgovački ratovi mogu biti uvod u druge, klasične (oružane) sukobe. Kao moguću kontrameru u Kini, za sada, najavljuju „zakonske mere u cilju sopstvenih interesa”, što ima široko polje značenja: od uvođenja taksi na poljoprivredne proizvode pa do ograničavanja uvoza mlaznih aviona i sličnih sofisticiranih proizvoda iz SAD. Problem je u tome što spirala trgovačkih odmazdi može ići u beskraj, a na kraju obično sledi „konačan obračun”. Istorija je odviše često znala ići upravo u tom pravcu i zato je svaka politika uvođenja sankcija, podizanja zaštitnih

trenutnih „zahlađenja i otopljenja” u međunarodnim odnosima, ostaje pitanje koliko još dugo Kina može računati sa tim da će njena konfučijanska varijanta spoljnopolitičke “win-win” politike zaista i potrajati? Konkretno materijalnoj koristi niko ne može da odoli, pa opet, između ekonomske dobiti i vlastite bezbednosti (koja uvek biva percipirana kao ugroženost od strane spoljnih faktora), svaka država, a pogotovo kada je ona velika sila, uvek će se prikloniti bezbednosnom aspektu svog razvoja. Zbog toga je razumno očekivati da će Kina već u neposrednoj budućnosti biti prinuđena da postupno menja i prilagođava svoju privrednu *win-win* spoljnu politiku u skladu sa realnim međunarodnim političkim okolnostima, te da će vremenom sve više biti fokusirana na vlastitu bezbednost. Utoliko će biti i bitno oslabljena perspektiva *Novog puta svile*.

Zahvaljujući političko-ekonomskom otporu koji dolazi od strane SAD i EU (a koji je još uvek relativno blag), baš kao i bezbednosnim izazovima koji se nalaze u njenom neposrednom okruženju (Tajvan, Kinesko južno more, Korejsko poluostrvo, Japan, Indija, Butan, Vijetnam itd), ali i unutar nje (Tibetanski plato i Zapadna Kina npr), Kina je već sada prinuđena da jača svoje bezbednosne (a ne samo privredne) potencijale.⁶ Utoliko će i megaprojekat *Pojas i put*, uprkos svim dobrim namerama, iskrenim željama i zajedničkoj koristi brojnih zemalja na njegovoj trasi, ubuduće prolaziti kroz probleme čije razmere trenutno tek samo naslućujemo. Kao i uvek, stvarnost će doneti i neočekivane pretnje i *ad hoc* savezništva, pa zašto ne i neka pozitivna rešenja.

---

carina i drugih oblika „trgovačkog”, „diplomatskog” ili nekog drugog oblika „ratovanja” prepuna rizika koji se lako pretvaraju u otvorene bezbednosne pretnje. Kada kriza pređe određeni – u početku nejasni i neuhvatljivi, ali ubrzo potom jasni i nedvosmisleni prag – njome se više ne može „pravilno upravljati” i ona onda postaje stvarni rat – oružani sukob između država. Poricanje te pravilnosti odraz je ili političke naivnosti (koja se graniči sa glupošću) ili prepredenosti (koja se graniči sa zločinom).

⁶ To se odnosi ne samo na unutrašnje jačanje kineske vojske, već i na njeno prisustvo u drugim delovima sveta. Primera radi, Kina danas već ima jednu vojnu bazu u Africi (Džibuti), a očekuje se i otvaranje druge u Pakistanu (luka Gvadar/Gwadar ili aerodrom u Dživaniju/Jiwani). Sve ove baze su u blizini Crvenog mora i Sueckog kanala, odnosno tesnaca Hormuz. Gledano iz perspektive vojnih analitičara, uz kontrolu zakupljene pomorske luke Hambatota na Šri Lanki, Kina bi uskoro bila u stanju da kontroliše plovne puteve u Arapskom moru. Isto tako, gradnja veštačkih ostrva sa kineskim vojnim posadama u Južnom kineskom moru već je bila dovoljan povod i pokazatelj za SAD da u svojim zvaničnim strateškim dokumentima svrsta Kinu (uz Rusiju) u glavne bezbednosne pretnje za svoje svetsko vođstvo. Pored toga, SAD sumnjaju i u zvanične kineske izveštaje o njenom vojnom budžetu jer ovi ne sadrže troškove razvoja i istraživanja, kupovinu oružja, građevinske radove itd. Kako god, nema sumnje da je kineski bezbednosni potencijal srazmeran njenoj ekonomskoj moći i to je jedna od onih retkih činjenica koje mogu da govore „same po sebi”.

Vratimo se sada na naše osnovno pitanje: koliko još dugo velike sile, a pre svih ona najveća – SAD, mogu biti strpljive i pristati da manje-više pasivno prate uspon Kine? Može li poznata i priznata privredna međuzavisnost dve najveće ekonomije na svetu da bude dovoljan razlog da se ona sila koja je još uvek tehnološki i vojno daleko veća (SAD) odupre iskušenju upotrebe neekonomskih sredstava prinude protiv svog „partnera” (Kina) i da tako silom održi svoje vodeće mesto u svetskom poretku? Takođe, može li kineski napredak računati sa stalnim savezništvom u pogledu druge po veličini vojne sile na svetu (Rusija), a posebno – hoće li Evropska unija (kako god bude izgledala u neposrednoj budućnosti) moći i dalje da sa pasivnom rezigniranošću trpi kineski uticaj u vlastitoj sferi geopolitičkih i/ili ekonomskih interesa?

Za sva ova pitanja *ne postoje* jednoznačni odgovori iz prostog, zaboravljenog ili potisnutog razloga, što ni pojedinačni ljudski *postupci*, a pogotovo postupci političkih zajednica (danas nacionalne države), nisu uvek racionalno utemeljeni ili motivisani, te su kao takvi uvek bitno i odlučujuće – *nepredvidivi*. Reč je o ontološko-političkoj činjenici čija *iracionalna* dimenzija često nadmašuje onu racionalnu. Isto tako, ono što iz današnje pozicije izgleda iracionalno delanje, možda je u datom trenutku u prošlosti bilo i *jedino* racionalno rešenje! Svako ko sudi o budućnosti mora i to da ima u vidu. Otuđena su sve moguće metodološke mantre, poput „analize trendova” i „procene rizika”, isto kao i metafizičke spekulacije o „sudbinskoj upućenosti” i „zadacima istorije”, ako ne pogrešni, ono sigurno manjkavi ili ograničeni koncepti jer ignorišu kompleksnost ljudske prirode i kontekstualnu složenost istorije. Ona će uvek biti otporna na metodološko formalizovanje ili ideološko prilagođavanje. Pojmovni kalupi i scijentističke fraze poput „racionalnih izbora”, „prepoznatih interesa”, „zajedničkih vizija”, s jedne, odnosno „rata svetova”, „večnih konflikta” ili „istorijske misije”, s druge strane, samo su obični retorički stereotipi pogodni za dnevnu politiku i žurnalizam, nipošto ne i za razborito sagledavanje stvarnih potencijala sadašnjosti. Već smo konstatovali da, koliko god istančano pristupali razumevanju budućnosti, stvarnost će nas uvek (dodatno) iznenađivati. Stvar je u tome da iznenađenja ne budu baš potpuna.

*

Za razliku od pojedinaca koji možda i mogu (premda bi po definiciji „moralni”) da funkcionišu izvan sopstvenih (sebičnih) interesa, političke zajednice – države tako nešto ne mogu sebi da priušte. To opet *ne znači* da njihova angažovanost spolja (prema drugim državama) po definiciji mora da bude agresivna i nasilna. Pravo pitanje je može li se i na koji način izbeći rečena

„fatalnost” u vođenju državne politike, pogotovo ako je reč o velikoj sili – državi čije samo postojanje podrazumeva moć koja traži svoju potvrdu, dakle saglasnost (najčešće u obliku poslušnosti) od strane drugih? Da bismo makar okvirno odgovorili na ovu upitanost morali bi najpre da navedemo i nekoliko odgovarajućih opštih smernica za razumevanje odnosa između velikih sila kroz modernu istoriju, da bismo na osnovu toga došli do spoznaje bezbednosnih pretnji i veličine rizika sa kojima se susreće *Novi put svile* u Evropi, posebno na Balkanu – ključnom posredničkom prostoru na relaciji Istok – Zapad.

II. VELIKE SILE I NJIHOV (NE)RED

Jedan od načina da se napravi ili bolje – uoči (mogući) istorijski rez u kreiranju moderne politike jeste pratiti genezu velikih sila svog vremena paralelno sa stvaranjem globalne privrede i tzv. svetske politike. Takvi „široki potezi” ili „istorijske sinteze” već su pravljani iz različitih perspektiva i dali su odlične rezultate.⁷ Ovde ćemo samo u grubim crtama ukazati na neke od ključnih momenata. Gledano faktografski, ključni momenat stvaranja globalnog sveta, razume se, jeste „otkriće” Novog sveta i međusobno „bliže upoznavanje” Dalekog istoka i Zapada (XV–XVI vek). Od tada se računa vreme nastanka uistinu „velikih (svetskih) sila”.⁸ U početku (XVI–XVII vek) velike sile su sve odreda zapadnoevropskog porekla: najpre Španija i Portugal, uporedo sa njima i Holandija, potom Engleska i Francuska uz Rusiju (XVIII–XIX vek), dok je poslednja u tom evropskom nizu bila Nemačka (XX vek). Tokom XX veka primat preuzimaju vanevropske sile: SAD i (jedno vreme) Japan, odnosno ne-samo-evropska Rusija (u ideološkoj transnacionalnoj komunističkoj formi: SSSR). Konačno, liberalnom predvodniku i neprikosnovenoj modernoj „supersili” – SAD, u XXI veku pridružuju se preobražena predmoderna sila s Istoka – stara carska imperija, a sada

⁷ Eric Hobsbawm, *Industry and Empire: From 1750 to the Present Day, The Age of Empire: 1875–1914*; Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers – Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*; Fernand Braudel, *Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe–XVIIIe siècle*; Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System, I–IV*.

⁸ Velike predmoderne vojne i kulturne sile, one koje su zaposedale delove različitih kontinenata, poput Asirskog, Persijskog, Rimskog, Mongolskog ili Osmanskog carstva npr., ovde ne ubrajamo u „svetske sile” jer one nisu mogle da imaju privredni, vojni i politički potencijal koji podrazumevaju moderne „velike sile”. Premda je potreba za dominacijom oduvek i kod svih moćnih političkih zajednica predmodernog doba imala „svetske” razmere, njihova percepcija sveta i tehničko-organizacione sposobnosti nisu dozvoljavali mogućnost vladanja izvan dometa kopnenih osvajanja.

komunistička Kina, kao i novoformulisana moderna sila u sintetizovanoj transnacionalnoj formi saveza liberalnih država pod imenom Evropska unija. Rame uz rame s njima prema svojim potencijalima ali ne i ekonomskom snagom stoji i revitalizovana, ne-više-komunistička Rusija.

Kada se moć ili snaga uticaja navedenih modernih velikih sila diferencira prema svetskim regionima, tj. kontinentima, onda se može uočiti vremenska, odnosno istorijska (ne)postojanost svake od njih.⁹ Premda su prvi započeli, Portugal i Španija su i prvi izgubili status moderne velike sile. Najduži takav položaj imala je Engleska, odnosno Velika Britanija („Ujedinjeno kraljevstvo”, XVII–XIX vek), dok su prvi pravi „regionalni” (u značenju *kontinentalni*) hegemon postale Sjedinjene Države koje su u potpunosti zagospodarile Amerikom (XIX/XX vek). Takav podvig nikome od modernih velikih sila još nije pošao za rukom, iako je Rusija – u liku SSSR-a, gotovo pola XX veka dominirala najvećim delom Evroazije i posredno istočne Evrope (1945–1989). Za razliku od SAD, druge velike sile modernog doba su naimenično ili uporedo, direktno ili indirektno vladale velikim delovima sveta, odnosno prostorima na različitim kontinentima ali nikada nisu mogle da ostvare apsolutnu prevagu nad jednim kontinentom. Nasuprot njima, SAD su uspele da suvereno vladaju nad oba američka kontinenta (tokom čitavog XX veka), ali i u zapadnoj „hladnoratovskoj” Evropi (tokom druge polovine istog veka). Naravno, SAD i danas imaju istu poziciju u Americi, s tim da je njena snaga bitno oslabljena usled niza faktora o kojima ovde nije moguće detaljnije govoriti.

Isto tako, od svih velikih sila Evrope, od Renesanse do naših dana, samo je Rusija o(p)stala i vremenom čak (o)jačala – uprkos svim dramatičnim događanjima unutar njenih granica koji su je dovodili do ivice opstanka (Oktobarska revolucija, 1919; II svetski rat, 1941; raspad SSSR, 1991). Sve druge velike sile Evrope postupno su gubile svoju imperijalnu moć koja se do danas zadržala tek u tragovima. Ipak, bivše velike sile Evrope delimično odr(a)žavaju svoju nekadašnju snagu zahvaljujući ekskluzivnom političkom eksperimentu nazvanom Evropska unija.

*

Evropska unija je delom nastala kao isturena ruka SAD na Starom kontinetu, dok je delom izraz racionalnog objedinjavanja partikularnih interesa zapadnoevropskih država koje su se u prethodnim vekovima uništavale do istrebljenja. Ovde je važno primetiti da svoje jedinstvo i zajednički napredak zemlje EU duguju spoljnoj sili (SAD) koja je na sebe preuzela odgovornost

⁹ Tabela *Prilog 1.* („Velike sile modernog doba”) na kraju teksta.

za njihovu bezbednost. Rečena zaštita od napada spolja često je znala da bude zloupotrebljena za održavanje poretka iznutra, što je u političkoj praksi značilo potiskivanje nacionalnih interesa u korist tuđeg dobra (SAD), pri čemu se ovo obično kamufliralo delovanjem nadnacionalnog vojno-političkog saveza (NATO).¹⁰ Naravno, glavni politički i bezbednosni izazov sa kojim se suočava EU nije samo njen odnos prema svom mentoru, s jedne, te pitanjima zajedničkih institucija, s druge strane, već pre svega status i/ili moć ujedinjene Nemačke, privredno ubedljivo najjače države u Evropi.¹¹

Drugi – istočni deo Evrope bio je više decenija pod ideološkom stegom SSSR-a čiji je konačni raspad označio kraj jedne ideologije, ali ne i kraj postojanja velike sile. Uprkos svim zdravorazumskim očekivanjima u tom trenutku (1991. god) da je sa Rusijom gotovo (secesija ogromnih prostora Ukrajine, Belorusije i Kazahstana, rat u Čečeniji i nemiri na Kavkazu, regionalna samodovoljnost pokrajina u novoformiranoj Ruskoj federaciji itd), nakon decenije ekonomskog i svakog drugog posrnuća, **Rusija** je danas ponovo velika sila, posebno u vojnom pogledu.¹² S druge strane, pak, Evropska unija, koja je izgledala kao stvarni ideološki, ekonomski i politički pobjednik „Hladnog rata”, danas je u velikoj krizi kojoj se još ne nazire (povoljan) kraj.¹³ U međuvremenu se dogodio i veliki svetski privredni potres (ekonomska kriza iz 2008, koja faktički i dalje traje), kao i prateći politički zemljotres u vidu „Bregzita” (izlazak Velike Britanije iz članstva u EU), što je sve zajedno dovelo do toga da se Evropska unija danas postavlja na nove

¹⁰ O ideološkim uzrocima i posledicama takvog stanja stvari vidi naš ogled o „realliberalizmu” koji je posvećen američkom, tj. neoliberalnom „humanitarnom intervencionizmu” na primeru bombardovanja i vojnog zaposedanja dela Srbije u ratu vođenom protiv bivše SRJ tokom proleća 1999. godine. V. N. Cvetković, „Real-liberalizam (ili nove globalne i lokalne tiranide)”, *Sociološki pregled*, Beograd, 1–2/1999.

¹¹ Premda se često ponašaju kao da realnost ne postoji, Velika Britanija i Francuska više nisu velike sile, dok je Nemačka, posle silnih užasa koje je priredila svom geopolitičkom okruženju, po prvi put na putu da status velike sile stekne mirnim sredstvima – u okviru nadnacionalnog evropskog političkog i ekonomskog saveza (EU). Drugim rečima, u vojnom (a verovatno i u svakom drugom pogledu), Nemačka samo u savezništvu sa svojim nekadašnjim neprijateljima ima šanse da zadrži svetski uticaj. Takva pozicija se danas nastoji izboriti kroz još uvek maglovit i neefikasan projekat „Evropske vojske”, dok istovremeno članstvo u NATO, zahvaljujući neprikosnovenom vođstvu SAD, onemogućava bilo kakvu autonomnu bezbednosnu politiku Nemačke i svih drugih zemalja koje čine Evropsku uniju.

¹² Zahvaljujući vojnoj intervenciji u Siriji (2015. god), Rusija je obnovila svoj status velike sile u modernom smislu te reči – uspešna je vojno dejstvovala izvan neposredne zone vlastite teritorije. Rečena „odbrana na daljinu”, u zamišljenom rečniku indikatora velikih sila, kompatibilna je sa drugim, mirnodopskim pokazateljem moći – održavanjem trgovine na daljinu.

¹³ O tome više u nastavku teksta.

temelje – ovaj put, kako izgleda, delimično nezavisno od suverene volje svog glavnog mentora i mecena s druge strane Atlantika.

Ukoliko, pak, pogledamo drugu stranu istorijskog globusa, videćemo da sve velike imperije antike i srednjeg veka koje se nalaze na Istoku: od Osmanske imperije do Kineskog carstva, uz delimičan izuzetak Japana, naprosto nisu opstale u moderno doba. Ekonomska, politička i kulturna premoć Zapada, koja je kulminirala u XIX veku, jednostavno je zbrisala predmoderne političke zajednice Istoka. Jedino je, zahvaljujući vlastitoj istorijskoj snazi i višemilenijumskom kulturnom kontinuitetu, posle svih užasa kolonijalnih i građanskih ratova i okupacija, moderna **Kina** uspela da se uzdigne i vremenom ponovo postavi kao velika sila. Ona je sredinom XX veka konačno uspostavila suverenitet nad svojom ogromnom teritorijom i još većim stanovništvom, da bi tokom XXI veka postala najveća svetska sila u usponu, druga po ekonomskim pokazateljima i sa tendencijom da postane vodeća sila i na svim drugim planovima.

Premda se tokom Moderne neprestano krunila bivajući izložena kolonijalnim nasrtajima i sa Zapada (evropske sile i SAD) i sa Istoka (Japan), Kina je danas revitalizovana na način koji ne trpi poređenje sa bilo kojom drugom modernom „zemljom u razvoju”, ali ni sa starim svetskim silama. Pored toga, današnja Kina je prva kineska politička zajednica posle dinastije Ming (od sredine XIV do sredine XVII veka) u kojoj vladaju Kinezi, a ne „strani đavoli” – okupatori (Mongoli, Mandžurci, Japanci i dr.) ili ekonomsko-vojni kolonizatori u vidu modernih velikih sila (Velika Britanija, Francuska i dr.). Nacionalni identitet i nacionalizam u Kini, baš kao i na Zapadu, nije tek skorašnji – novovekovni politički fenomen, ali jeste to po svojoj istorijskoj inauguraciji i institucionalnoj moći. Nastao posle „veka ponižavanja” od strane drugih modernih sila, on je zadobio mnogo jače značenje i izraženije forme no što su to mogle biti nekadašnje srednjovekovne reakcije na uništenje domaćih dinastija od strane spoljnih varvara. Zato su nacionalni ponos i tragično istorijsko iskustvo iz XIX i XX veka noseći stubovi, odnosno glavni današnji orijentiri kineske politike bezbednosti. Privredni i vojni razvoj su sredstva kojima se ta politika realizuje.

Odavno je već primećeno kako je Kina jedina predmoderna imperija i „ekonomija-svet” koja je opstala do danas.¹⁴ Ipak, za razliku od premodernih vremena strogo centralistički i moralizatorski ustrojene zajednice, koju je preuzela i rana komunistička vlast, današnja Kina, sa sve starom (komunističkom) ideološkom legitimacijom, nema više problema sa privatnom

¹⁴ V. N. Cvetković, “Chinese Power and Geo-politics of the Balkans (“One Belt, One Road” – a realistic forecast), in: *The One Belt, One Road – The Balkan Perspective (Political and Security Aspects)*, Faculty of Security, University of Belgrade, 2017.

svojinom i bogaćenjem, pogotovo ne sa kapitalističkim tržištem. Centralna vlast danas samo „imenuje” ili označava oblasti u kojima se podstiče i ohrabruje privredna konkurencija, s tim da briga o jednakosti i podizanju standarda građana ostaje glavna ideološka smernica za čitavo društvo. Utoliko je zadržana kontrola nad javnim mnjenjem i težnja ka jedinstvenom usmerenju sistema vrednosti. S druge strane, savremena kineska država podstiče razvoj preduzetništva i ne nalazi da ono urušava temelje vlasti. Drugim rečima, politička elita, koja se tokom duge istorije Kine u već različitim formama bavila doslovno svim aspektima javnog života: od javnih radova do (posebno!) morala podanika, danas više ne sputava privrednu elitu i njeno po prirodi stvari egoističko delovanje.¹⁵

Slično važi i za Rusiju, drugu preostalu imperiju iz doba modernih imperija. Baš kao i Kina, Rusija je tokom modernosti doživela niz dramatičnih ideoloških i društvenih preobražaja (od feudalne i poluindustrijalizovane carevine, preko komunističke diktature do ultraliberalne privrede sa autoritarnim političkim vođstvom), dok danas ponovo predstavlja veliku silu od čije snage zavisi većina „svetskih poslova” – uključujući tu, naravno, i *Novi put svile*. Premda imaju donekle kontroverznu istoriju međusobnih odnosa, Rusija i Kina su strateški partneri u većini međunarodnih organizacija¹⁶,

¹⁵ V. N. Cvetković, “Chinese Power and Geo-politics of the Balkans (“One Belt, One Road” – a realistic forecast), in: *The One Belt, One Road – The Balkan Perspective (Political and Security Aspects)*, Faculty of Security, University of Belgrade, 2017, pp. 27–33. Koje su posledice svega toga po pitanju unutrašnjih odnosa u Kini, posebno u pogledu održanja poretka vlasti i uspostavljanja većih društvenih i individualnih sloboda, o tome ovde ne može biti reči jer izlazi iz polja našeg neposrednog interesovanja. Kontroverze po tom i drugim pitanjima koje su univerzalnog karaktera (poput rasta socijalnih nejednakosti, zagađenja životne sredine, starenja stanovništva i rasta spoljnotrgovinskog debalansa) velike su i predstavljaju trajne bezbednosne izazove za savremenu Kinu. O tome se vode debate ne samo u Kini, već i izvan nje, posebno u SAD i EU.

Više o (budućoj) kineskoj ulozi u svetu sa dve različite tačke gledišta, odnosno okosnica mogućeg kineskog delovanja: „miroljubivo privlačenje” ili pak „agresivno nametanje”, videti, Martin Jacques, *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order* (2009); Michael Pillsbury, *The Hundred-Year Marathon: China’s Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower* (2015).

¹⁶ Primera radi, u periodu 1996–2015. godine, Rusija i Kina su 6 puta uložile tzv. dupli veto u Savetu bezbednosti UN, 2 puta su zajedno glasale za predloge rezolucija koje nisu dobile potrebnu većinu da budu usvojene, a 32 puta su zajedno izdvajale mišljenje i glasale uzdržano. (U istom periodu SAD su 4 puta stavljale veto na odluke SB). Rusija je samostalno ili sa nekom nestalnom članicom SB bila uzdržana 19 puta, a Kina 12. Od 63 glasanja na kojima su bile uzdržane, dve zemlje su zajedno nastupale 32 puta. Pet puta su ostajale uzdržane kada je druga ulagala veto, odnosno nisu se odlučile na podizanje duplog veta. U prethodnom periodu (1996–2005) Kina je samo dva puta, Rusija jednom, a SAD deset puta stavljala veto. Dušan Proroković, „Regionalna bezbednost i teorija realizma (Studija slučaja Arktik)”, *doktorska disertacija*, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2017.

praktično nemaju graničnih sporova¹⁷ i imaju jak zajednički interes – obuzdavanje svetske sile broj jedan – SAD.

*

Za razliku od Rusije i Kine koje imaju duboke predmoderne korene i obuhvataju najveći deo evroazijskog prostora već dugi niz vekova, **SAD** su moderna velika sila nikla „ni iz čega”, sa izbegličkim stanovništvom koje se tu zateklo bežeći od verskih ratova i nemaštine u ondašnjoj Evropi ili pak u potrazi za novim životom izvan stega aristokratskog poretka i feudalnog nasleđa. Nastale iz borbe britanskih kolonija za svoju samostalnost, SAD su jedina velika sila koja ima tačan datum svog nastanka (4.07.1776. god), preglednu genezu jačanja (decenije privrednog napretka i intenzivnog širenja, tj. vojnog osvajanja gotovo čitavog severnog američkog kontinenta tokom XIX veka) i jasne političke programske dokumente legitimisanja unutrašnjeg poretka (prvi pravi moderan Ustav iz 1787. god. i Ustavni amandmani iz 1791. god). Na tim pretpostavkama nastala je najveća svetska sila svih vremena. Krajem XIX veka (završno sa „oslobodjenjem Kube”, 1898. god) SAD je postala prva i za sada jedina velika sila u istoriji koja može da kontroliše ceo jedan kontinent – od Aljaske na severu do Ognjene zemlje na jugu. Tokom svih svojih ideoloških metamorfoza, tj. načina opravdanja vlasti (od konstituisanja „zemlje slobodnih” do „države izuzetnih”, koja predvodi „slobodan svet” jer ima posebnu odgovornost spram „univerzalnih vrednosti slobode”), Sjedinjene Države su na spoljnom planu kontinuirano sprovodile politiku „naše dvorište – Amerika” (Monroova doktrina).

Zahvaljujući tradicionalnom rivalstvu evropskih sila, s jedne, te vlastitom političkom i privrednom uređenju, s druge strane, SAD od druge polovine XIX veka suvereno vladaju Amerikom, da bi potom svoju moć posle II svetskog rata uspostavili i na drugim kontinentima, posebno u Zapadnoj Evropi i na Dalekom istoku. Pozicija „svetskog vođstva” održava se do danas zahvaljujući delotvornoj kombinaciji „tvrde” i „meke” moći, tj. uzajamnoj podršci vojne industrije i civilne privrede (posebno tehnološkom napretku)

¹⁷ Istorijski kuriozitet jeste podatak da je rusko-kineska granica (preko 4.000 km) gotovo ista ona koja je nastala posle boravka ruske diplomatske misije u Kini na čelu sa srpskim trgovcem, diplomatom i potonjim ruskim grofom Savom Vladislavićem, koji je uredio tzv. Kahtjanski sporazum (1727. god). Vladislavić je bio učesnik bitke na Poltavi (1709) i osnivač ruske obaveštajne službe (!), čovek koji je postavio osnove ruske politike prema tada još nepoznatoj Kini. Sava Vladislavić, „Tajna informacija o snazi i stanju kineske države”, Moskva, 1731, RTS, Beograd, 2011; Jovan Dučić, *Grof Sava Vladislavić (Srbin – diplomata na dvoru Petra Velikog i Katarine I)*, Mandala, Beograd, 2015.

sa kulturnom hegemonijom (posebno filmska i/ili medijska industrija). Vojne baze širom sveta, zajedno sa privrednim napretkom i moćnim ideološkim narativom slobode (koja, zahvaljujući Holivudu i medijskoj industriji, stoji u srcu „američkog načina života“), omogućile su pobedu SAD u Hladnom ratu sa Sovjetima, što je ubrzo stvorilo iluziju neodoljivosti i nedodirljivosti. Međutim, san o vlastitoj izvrsnosti nije dugo potrajao – svega par decenija. Utoliko danas SAD više nalikuju na razočaranog bokerskog šampiona koji ne shvata zašto ga i dalje svi ne vole i ne slave – a „zna se“ da je on „najbolji“ i da nikada nije bilo „poštenijih“ od njega. Uprkos toj, često iskrenoj ideološkoj „bezazlenosti“, za razliku od svoja druga dva glavna svetska takmaca, SAD i dalje imaju ili predvode (svejedno je kako to zovemo) jasan i čvrsto ustrojen *vojno-politički savez* – NATO, koji svojim potencijalom višestruko prevazilazi sve druge vojne i druge saveze u svetu. Samim tim, stari šampion i dalje može da očekuje aplauze, makar i lažne. S druge strane, kao što je poznato, NATO je, baš kao i EU, pred velikim izazovima koji nisu samo vojne i/ili bezbednosne, već upravo političke prirode: počev od svrhe ili smisla, tj. ciljeva organizacije, preko načina njenog funkcionisanja i finansiranja, do stvarnog delovanja vojnih snaga na terenu.

* * *

Skupa uzev, notorno mesto aktuelne geopolitike je da savremena politika i privreda u globalnom smislu zavise od međusobnih odnosa između jedne supersile (SAD) i dve velike sile u usponu (Rusija i Kina), kao i niza posredničkih uloga koje su namenjene lokalnim regionalnim silama na Bliskom ili Dalekom istoku, Centralnoj Aziji, Istočnoj Evropi itd.

Kada je reč o prostoru Evrope, glavna događanja i dalje više zavise od SAD nego od EU. Odnedavno EU pokušava da funkcioniše autonomno u odnosu na Vašington, no to još ne znači da može da vodi i bitno drugačiju politiku. Glavni zajednički imenitelj spoljne politike EU i SAD jeste odnos prema Rusiji. U tom smislu EU uvek ide korak dalje: ako su odnosi između Vašingtona i Moskve u datom trenutku dobri, Brisel će prema Rusiji biti još bolji (srdačniji, otvoreniji) i *vice versa*. Tako je bilo tokom prethodnih decenija, tako je i danas kada su tenzije i nepoverenje maksimalno povećane i to čak do mere vojnih sukoba preko posrednika (Bliski istok), ali i na samim granicama između Rusije i EU (Ukrajina, Moldavija, Baltik), uključujući tu ekonomske sankcije i političku (diplomatsku) distancu. Po svemu sudeći, stvarni ili fingirani „strah od Rusije“, sa ili bez realnog pokrića, (p)ostaje jedini delotvorni integrativni faktor u NATO i (čini se opet) podeljenoj Evropi

i gotovo je izvesno da će se na tom frontu odvijati i buduće prestrukturiranja unutar EU.

Danas, kada Velika Britanija zvanično ostaje po strani u odnosu na „evrointegracije”, tvrdo jezgro buduće „najveće moguće brzine” i najvišeg nivoa integracije nacionalnih država u vidu zamišljenih Sjedinjenih Država, Evrope ili, što je realnije – čvrsto integrisane političke zajednice sa zajedničkom valutom, centralnom bankom i možda nekim oblikom jedinstvene spoljne politike (jezgro čine Nemačka i Francuska, verovatno i Holandija sa Belgijom kao administrativnim centrom EU), nastojeće da održe pod kontrolom prostorno velike, a politički „sporije” zemlje sa krhkim privredama i „konzervativnim” pogledima na vlastitu suverenost (Italija i Španija), a uz njih i manje, ali i bogatije države (poput Danske, Švedske ili možda Češke npr). Tako će se, verovatno, formirati Evropa I i Evropa II, dok će ostatak članstva Evropske unije (od Baltika do Balkana) ostati u „trećem krugu” siromašnih puževa (Evropa III), koji neće ometati „brzinu” vodećih zemalja i njihovu glavnu osovinu Pariz – Berlin. Ostaje, međutim, nejasno kako će na tu sliku „Evrope u više brzina” (ili nivoa, ako ne i razreda/uzrasta) – reagovali Vašington kao glavni pokrovitelj evropske bezbednosti i ujedno glavni kreator njene spoljne politike.

Nakon dramatičnih preokreta u evropskim poslovima (propast mnogo obećavajućeg Lisabonskog sporazuma i potonji izlazak Velike Britanije iz EU; dužnička kriza u Grčkoj, privredno zaostajanje u Italiji i Španiji i drugim zemljama uključujući tu i Francusku; jačanje nacionalnih partija u gotovo svim evropskim nacionalnim parlamentima...), SAD su došle u situaciju da biraju između dve podjednako nepovoljne varijante za svoju evropsku poziciju i politiku: (a) davanje podrške daljoj, tj. većoj integraciji unutar EU, koja pak ne može da garantuje i dalju lojalnost interesima SAD, posebno od kada tamo nema više glasa Velike Britanije – najpouzdanijeg transatlantskog saveznika ili (b) održavanje evropskog *status quo* koje kratkoročno obezbeđuje glavnu ulogu SAD u evropskim poslovima, ali dugoročno dovodi u pitanje efikasno vođstvo SAD u ključnim strateškim pitanjima ekonomije i spoljne politike EU, uključujući tu i njenu politiku bezbednosti.

U senci te dileme, koja će po svemu sudeći potrajati jer jednostavno nema „dobrog rešenja”, odvija se dalji uspešan razvoj *Novog puta svile* i kinesko pozicioniranje na evropskom tržištu. Pomalo paradoksalno, iako strateški razumljivo, najjači otpor kineskom napredovanju u Evropi već sada pokazuje najveći kineski partner u tom delu sveta – Nemačka. Ona je ujedno i jedan od glavnih ekonomskih partnera druge velike sile koja je u igri – Rusije. Zbog toga Nemačka, kao i obično u modernoj istoriji Evrope, nosi odlučujuću odgovornost za razvoj ovog dela sveta. Nalazeći se između dve, odnosno tri vatre (SAD – Rusija – Kina), Nemačka mora da vodi hiper-

senzibilnu politiku koja opet, ako je sudeći po istorijskom iskustvu, nije baš primerena njenom *Weltanschauung*-u. Geopolitički položaj centralne sile u Evropi već je dva puta ponukao modernu Nemačku da započne najveće ratove koje je svet ikada upoznao. Srećom, to sada ne bi trebalo da bude slučaj. Trenutno, ali i strateški gledano, prema njihovom vlastitom sudu, najveći Nemački problemi identični su sa ostalim, evropskim bezbednosnim izazovima: *migracije u svetu, međunarodni terorizam, oružani sukobi na spoljnim granicama Evrope, pritisak autoritarnih režima i separatističke težnje*, i najzad – *razvoj međunarodnih finansijskih tržišta*.¹⁸ Problem je u tome što svaki od navedenih problema nadilazi institucionalnu i svaku drugu moć Nemačke, ali isto tako i EU. Utoliko se fokus svake spoljnopolitičke analize evropske budućnosti nužno usmerava ka Vašingtonu i posredno Moskvi, a odnedavno i ka Pekingu. Sve drugo što nije vezano za ova tri svetska centra moći samo je usputni događaj ili trenutni nesporazum čiji je domet lokaln, a trajanje ograničeno.

Gledano manje iz ugla prokazane real(geo)politike, a sa više teorijskim pathosom, ono što u svemu rečenom najviše uznemirava nije toliko svagda prisutna *neizvesnost*, već danas – *brzina* sa kojom se odvija savremena politika i svekoliki privredni i kulturni život modernih država i naroda. Pri tome ne mislimo da je potrebno lamentirati nad sudbinom uz pomoć stare modernističke fraze o „ubrzavanju istorije”. Stvar je ozbiljnija i po kvantitetu (brzini), ali i po kvalitetu (dubini promena).

Za razliku od predmoderne istorije koja se računala u milenijumima i vekovima, moderna je istorija suzila vreme u dekade, sve da bi danas iskušavala svoje *hiperubrzanje*: procesi koji su ranije trajali decenijama sada se sažimaju u godine, a ove gotovo u mesece.¹⁹ Kina i Rusija su najbolji primeri za to. Na prelazu između XIX i XX veka, Kina – tada i sada država sa najbrojnijim stanovništvom na svetu, bila je razorena i opustošena zemlja izložena najgrubljem mogućem kolonijalnom nasilju. Nekadašnja više-

¹⁸ Iz govora odlazećeg predsednika Bundessaga Volfanga Šojbea u francuskom parlamentu prilikom usvajanja zajedničke rezolucije povodom obeležavanja 55-godišnjice potpisivanja Jelisejskog sporazuma o prijateljstvu između Francuske i Nemačke (22. januar 2018).

¹⁹ Po svemu sudeći, danas je „dugoročno” (u značenju „neizvesnosti” i „dalje budućnosti”) sve što prevazilazi 5 godina! Tako se na neki način revitalizuju i rehabilituju stare komunističke „petoljetke” iz vremena planske privrede i ra(t)nog komunizma. O tome bi se moglo dosta toga reći iz ugla političkog impresionizma ili futurističke esejistike. S druge pak strane, šta znači „dugoročno” u ljudskim poslovima (odnosima)? Imanuel Kant je pisao da svaka stvar i najplemenitija ideja u ljudskim rukama brzo postaju prah i pepeo. Najzad, „dugoročno smo svi mrtvi”, kaže poznata izreka, no to sigurno ne može biti opravdanje za sebičluk u ličnim ili puki pragmatizam u međudržavnim odnosima, baš kao ni izgovor za fatalističko „sedenje skrštenih ruku”.

vekovna predmoderna sila dospela je u kolonijalni status, trpeći istovremeno i klasičnu okupaciju velikih (najbogatijih) delova svoje teritorije. Takvo stanje je potrajalo sve do polovine XX veka i stvaranja Narodne Republike Kine (1949. god) kada su konačno isterani strani okupatori i formirana domaća – kineska vlada. Međutim, prve i najteže četiri decenije Republike protekle su uglavnom u mučnom političkom i pogubnom ekonomskom lutanju i traženju svog mesta pod globalnim suncem. Potonja razborita unutrašnja privredna i mirotvoračka spoljna politika učinili su da od sredine '80-ih godina prošlog veka Kina započne sa dramatičnim državnim usponom koji se do danas nije zaustavio (primera radi, kineska ekonomija 2015. bila je 25 puta veća nego ona iz 1990. godine)!

Za razliku od Kine, najveća država na svetu (Rusija) početak XXI veka dočekala je na kolenima, štaviše – na ivici propasti. Međutim, svega pet-šest godina kasnije, posle uspešne političke i privredne reorganizacije, Rusija je pokazala prve znake poboljšanja, što je odmah i demonstrirano najpre retoričkim podsećanjem na njen (tada još samo formalan) status velike sile (govor predsednika Putina u Minhenu, 2007), potom bojevom „pokaznom vežbom” (vojna intervencija u Osetiji, 2008) i najzad radikalnim političkim i vojnim aktivnostima (prisajedinjenje Krima, 2014; rat u Siriji, 2015–2017). Zahvaljujući unutrašnjim ekonomskim reformama postavljenim izvan dotadašnjeg neoliberalnog kanona Čikaške ekonomske škole (poznate po sloganu svog rodonačelnika Milтона Fridmana: „Privatizovati, privatizovati, privatizovati”), uz jako vođstvo koje je spojilo privredni oporavak sa potrebama bezbednosti, Rusija je za nepunu deceniju dosegla tačku razvoja kojoj se prethodno niko nije nadao.²⁰ Ekonomski standard svakodnevnog života i čak nacionalno samopouzdanje koji su ranijim generacijama bili predočavani u kategorijama daleke „svetle budućnosti”, a koji većina savremenika postsovjetske neoliberalne Rusije nije mogla ni da sanja, sada su postali predmet ako ne neposrednog, ono bar dostižnog iskustva za većinu građana.

²⁰ Simptomatično je da Rusija svoj oporavak duguje više delotvornijoj organizaciji države (dekriminalizacija vlasti i jačanje centralnog upravnog aparata, transparentni poreski sistem, revitalizacija snaga bezbednosti i sl), nego izmenjenoj strukturi privrede koja je i dalje odlučujuće vezana za izvoz sirovina, pre svega nafte i gasa. Paradoksalno je to što su tek aktuelne zapadne sankcije, koje su zamišljene da ugroze „strukturu autoritarne vlasti”, učinile da ruska privreda započne sa istinskim restrukturiranjem i postavljanjem na zdrave osnove produktivnosti i inovacija. Zapad je pogrešno zaključio da najveća zemlja i druga vojna sila na svetu može da se izoluje na način kako se to činilo sa marginalnim ili „otpadničkim” državama u različitim delovima sveta, počev od Balkana (Srbija), preko Bliskog istoka (Iran) do Dalekog istoka (Severna Koreja). Kako će dalje teći taj proces spoljnog (zapadnog) ograničavanja i unutrašnjih, ali i spoljnopolitičkih ruskih odgovora ostaje da se vidi.

Naravno, hiperubrzanje istorije ne znači da se sve odvija u željenom pravcu. Kao što su „preko noći” nastale, pozitivni odnosi/procesi istom brzinom mogu i nestati ili biti preokrenuti. To se posebno odnosi na vreme kada pitanja građanskih prava i sloboda dobijaju zamah i kada siromaštvo ili (pre)raspodela dobara u zajednici nije više glavno političko pitanje. Kako god, iskustvo XXI veka svedoči u prilog tome da je svaka ekonomska i (geo)politička prognoza nemoguća ili bar krajnje problematična ukoliko cilja na više od 5-6 dolazećih godina. Videti deceniju unapred je već intelektualni podvig koji više duguje filozofskoj intuiciji, no sociološkim ili ekonomskim indikatorima, geopolitičkim teorijama i/ili drugim koncepcijama razumevanja moderne stvarnosti. Štaviše, sve dok hiperubrzanje istorije dobija na intenzitetu i svako „naučno” prognoziranje razvoja koje govori o epohama i računa sa vekovima, unapred valja obeležiti kao ideologiju i/ili propagandu.

Imajući sve to na umu, kako bi onda mogao da izgleda neki „srednjoročni” geopolitički status Kine, velike sile koja to (još zvanično) ne želi da bude, premda već u ovom trenutku ima gotovo sve čime (u vojnom smislu) raspolaže Rusija, baš kao i gotovo sve čime (u ekonomskom smislu) raspolažu SAD? Drugim rečima, koje su šanse da *Novi put svile* (o)stane dugoročno održiv, što bi u svetlu iskustva XXI veka značilo da kao međunarodni priredni *win-win* projekat potraje još bar jednu do dve decenije?

Kako stvari sada stoje, glavni rizici sa kojima se susreće *Novi put svile* zavise od pomeranja – dodirivanja, sudaranja i preklapanja tri tektonske geopolitičke ploče koje čine SAD (+ EU i/ili NATO), Rusija (i njen još uvek labav evroazijski Savez nezavisnih država) i najzad Kina sa svojim ekonomskim partnerima na *Novom putu svile*. Svi drugi lokalni regionalni „igrači” – poput Japana i Južne Koreje, Indije i Pakistana, Irana, Saudijske Arabije, Turske, Sirije, Izraela i Egipta, do onih koji su mali ali zauzimaju značajan prostor ili imaju značajne ljudske ili prirodne resurse – poput Srbije ili Norveške na primer, manje-više će biti u ulozi posrednika ili predmeta uticaja neke od velikih sila koje određuju krucijalne tokove savremenog sveta.

III. RIZICI I PRETNJE: PREDVIDLJIVI I ONI DRUGI

Od očekivanih, štaviše već uveliko postojećih izazova i rizika sa kojima se *Novi put svile* suočava, na prvom mestu su razmatrani geopolitički interesi velikih sila, kao i ambicije posredujućih lokalnih „igrača”. Postojanost tih interesa utiče i na predvidljivost rizika. Stalni interes svake velike sile svodi se na maksimalizaciju njenog boljitka, što znači uvećavanje sopstvene moći i očuvanja vlastite bezbednosti. Odlučujuće pri tom jeste upotreba *primerenih* sredstava za realizaciju datih ciljeva (interesa). Retorika i ideologija su u svemu tome važne ali ipak sekundarne poluge – ključno je znati *kada, kako i zašto upotrebiti silu*, posebno onu vojne provenijencije.²¹ Rat je krajnje sredstvo zaštite kome velike sile pribegavaju samo izuzetno – onda kada ne mogu da izbegnu sudar sa drugom sličnom silom. Postojanje nuklearnog oružja sukobe između velikih sila svelo je na minimum.²² Za njih je stvar političke mudrosti znati kada (ne)upotrebiti silu u susretu sa malim,

²¹ Primera radi, za SAD, kao i za sve druge velike sile kroz istoriju, nikada nije bilo pitanje da li treba da delaju u cilju sopstvene ili možda neke zamišljene „svetske bezbednosti”. Od kada su postale globalna velika sila (XX vek), SAD su vodile više različitih vojnih sukoba (ratova), pri čemu su one najveće među njima (Koreja, Vijetnam, Irak, Avganistan itd) mogle lako da eskiviraju i da tako izbegnu pokazivanje vlastite ranjivosti. Isto tako, aktuelni ulazak SAD u puzajući trgovački rat sa Kinom svima pokazuje da je vreme američke privredne superiornosti prošlo. Naime, svaka velika sila u usponu radila je, između ostalog, na „ukidanju granica” između država, tj. na ukidanju (tuđih) državnih carina koje su ometale „slobodu trgovine”, čitaj: slobodu vodeće sile da širi tržište i obezbeđuje nove resurse bez upotrebe rata. Onog časa kada se vodeća svetska sila odlučila da poništi vlastite ideološke mantre o „slobodnom svetskom tržištu”, svima je dato do znanja da je nacionalni interes glavne, ali postojano opadajuće ekonomske sile ispred dosadašnjih zaveta o „novom svetskom poretku”, „moralnoj odgovornosti spram univerzalnih ljudskih prava”, „svetskom vodstvu” i drugih stereotipa (neo)liberalizma. Po svemu sudeći, razlog za to nije rezultat nekakve „odluke SAD” da napusti ulogu „glavnog arhitekta liberalnog svetskog poretka i njegovog osnovnog sponzora u ijednog dobitnika”, kako to misli R. Has (Richard Haass, *A world in Diasarray*, Penguin Press 2017), već je reč o gubljenju snage i volje da se i posle 70 godina zadrži uloga nepriko-snovenog vođe. Ono što pri tom najviše uznemira ostatak sveta jeste mogućnost intenziviranja trgovačkih ratova između velikih sila, što gotovo neizbežno, pre ili kasnije, dobija svoj nedvosmisleni autentični (oružani) ratni karakter. Naravno, u konkretnom slučaju to *ne znači* da će neizbežno doći do direktnog vojnog sudara između SAD i Kine; mnogo verovatnije je da će se borba za pozicioniranje na svetskom tržištu roba i sirovina odvijati na drugim, tuđim, dakle posrednim ratištima (npr. Koreja ili Iran), uključujući tu i morske prostore (npr. Pacifik). Graham Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Boston – New York, 2017.

²² Iz toga ne sledi da je nuklearni rat naprosto nemoguć. Remon Aron, *Mir i rat među nacijama*, Sr. Karlovci – Novi Sad, 2001; Marc Trachtenberg, *History and Strategy*, Princeton 1991.

što nenuklearnim silama. Od tog *uzdržavanja* velikih zavisi svetski mir. To je opšti okvir i polazište svake geopolitičke analize, pa tako i onih koje se odnose na *Pojas i put*.

Kako će se ponašati velike sile ili koji su sve rizici u azijskom delu *Novog puta svile*, posebno u predelu Južnog kineskog mora, Indijskog okeana i Arapskog mora, o tome ovde ne možemo govoriti²³, ali zato možemo o predviđenom konačnom cilju tog puta – o Evropi. Kao što je već uočeno, glavni rizici *Novog puta svile* vezani su za *geopolitičke interese* EU i njenih članica, zajedno sa SAD i NATO, s jedne, te Rusije i nekolicine manjih država sa Balkana i sa trase „16+1”, s druge strane. I dok glavne članice EU – Nemačka i Francuska, nastoje da razviju i obogate svoju bilateralnu saradnju sa Kinom, EU kao politička celina gaji razumljiv skepticizam spram *Novog puta svile* i njegovog operativnog ekonomsko-političkog formata „16+1”. U tom smislu, stalno se insistira na regulativnim mehanizmima koji važe unutar evropskog tržišta, a koji mogu da zakoče kinesku ekonomsku ekspanziju. Podrazumeva se da takva nastojanja imaju *prećutnu* (ponekad i otvorenu) podršku Vašingtona. Istovremeno, SAD i EU zajednički krajnje *ofanzivno* nastupaju protiv širenja političkog uticaja Rusije u svetu, posebno u Evropi.²⁴ U toj igri defanzivnih privrednih mera i ofanzivne ideološke, pa čak i *vojne* politike protiv druge dve velike sile, EU i SAD (sa NATO kao obaveznim vojno-političkim formatom) nastoje da kontrolišu, tj. obuzdaju uspon Kine i Rusije. To je osnovni, predvidljivi – dugoročni rizik koji se sigurno neće bitnije promeniti u narednim godinama.

U datom kontekstu nastale su i neposredne *bezbednosne pretnje* koje će takođe potrajati. Naime, ako su glavni rizici realizacije *Novog puta svile* vezani za geopolitičke interese i međusobne surevnjivosti između velikih sila, neposredne pretnje kojima se one potvrđuju ili osvedočuju jesu pre svih *vojni sukobi* na evropskim granicama: Bliski istok, s jedne, i Ukrajina i Crno more, s druge strane. Između njih je Balkan i njegova notorna politička nestabilnost. I dok je kontrola Bliskog istoka i njegovih prirodnih resursa problem za sebe, njegove „kolateralne štete” i bezbednosna pretnja prvog reda po Evropu jesu *nekontrolisane izbegličke migracije*. Zajedno sa njima dolazi i pretnja koja je proteklih godina imala status unutrašnjeg problema: *verski* (po pravilu islamistički fundiran) *terorizam*. Nema sumnje da su navedene glavne pretnje evropskoj bezbednosti ujedno i pretnje realizaciji projekta *Pojas i put*. Međutim, koliko god one bile eksplicitne, verovatno je da su

²³ Videti fusnotu br. 9.

²⁴ Ruski odnos spram kineskog jačanja u Evropi takođe ima svoje ambivalentne strane, s tim da ga odlikuje prećutna saglasnost budući da se na taj način slabi pritisak EU na Rusiju. Glavni ruski interes vezan je za energetska politiku i njihov odnos spram kineskih investicija u Evropi treba sagledavati pre svega iz tog ugla.

veći rizici vezani uz ekonomsku dimenziju problema, posebno na Inicijativu 16+1, koja predstavlja „mehanizam” po kome *Novi put svile* funkcioniše u Evropi.

U ovom slučaju reč je o drugoj i drugačijoj vrsti predvidljivih rizika, koja nema vidljivost geopolitike, ali zato ima direktne materijalne posledice po svakodnevni život. Kao što smo već napomenuli, ovi *čisto ekonomski* rizici su očekivani i zato se mogu na vreme predvideti i kao takvi rešavati. Oni se odnose na način finansiranja nacionalnih i transnacionalnih projekata na *Novom putu svile*, kupovinu akcija evropskih kompanija od strane kineskih (kako državnih tako i privatnih) kompanija i posebno – ekonomsku i ekološku regulativu EU koja se pojačava u zavisnosti od spoljnih pritisaka koji dolaze od strane SAD i zainteresovanih konkurentskih lokalnih nacionalnih ekonomija. Neposredne *pretnje* ovde se pojavljuju u vidu privrednih normativa (propisi EU o *konkurenciji, investicijama, ekologiji* i sl.), ali i funkcionisanja svetskog finansijskog tržišta (berze, valute itd) koje je već odavno postalo neka vrsta metafizičkog sveta za sebe.

Naravno, ekonomija je uvek blisko povezana sa politikom, a to se posebno potvrđuje na primeru Inicijative 16+1. Onog časa kada su stvari počele izmicati EU kontroli, čitava stvar se dovodi u pitanje do te mere da se u javnosti spominju i „neokolonijalna sredstva” (!) koje Kina, navodno, sprovodi u realizaciji projekta *Pojas i put*. Zato je više nego sigurno da će se nove prepreke na *Novom putu svile* sve češće pojavljivati i da će biti sve krupnije. Na tom tragu valja očekivati i posebnu vrstu rizika koja spada u onu *nepredvidljivu* vrstu, a to su *kulturalni rizici*. Oni se odnose na lokalno javno mnjenje i ideološke, verske i druge vrste predrasuda preko kojih se percipiraju „oni drugi” – ovde Kinezi.

Strah od drugog (nepoznatog), pogotovo ako je vezan uz radna mesta i lične perspektive, lako se može zloupotrebiti uz pomoć ideoloških ili rasnih stereotipa koji se šire pomoću odgovarajućih medijskih kampanja. Nema nikakve sumnje da će u nekom trenutku, ako kineska ekspanzija u Evropi nastavi sadašnjim tempom, doći do jačanja antikineskih osećanja, odnosno predrasuda, što bi dalje značilo otvorenu političku kampanju protiv „azijskog načina proizvodnje”. U tom slučaju bi kulturalni rizik dobio svoje neposrednije političke oblike koji bi predstavljali direktne bezbednosne pretnje. O njihovim konkretnim sadržajima i dometima sada nije moguće govoriti, mada je sasvim sigurno da bi o tome morali na vreme da vode računa oni koji nastoje da projektuju kineski napredak u budućnosti.

Takođe, ne sme se prevideti i zaseban *transpolitički* rizik u vidu modernog *tehnološkog* razvoja, posebno onog koji je vezan uz razvoj veštačke inteligencije koja već odavno nije samo stvar futurističkih romana i *science fiction* filmova. Počev od hipersoničnih projektila, pravljenja kvantnih satelita

i istraživanja ljudskih gena, do vojne i civilne upotrebe veštačke inteligencije, neposredna budućnost donosi više nepoznanica nego što su ih imale sve druge epohe ljudskog života na Zemlji zajedno. Kako će inteligentni roboti, samostalni dronovi, čipovani ljudi i veštačke neuronske mreže premrežiti svetske komunikacije u narednih par decenija – o tome gotovo niko danas ne može dati valjani, tj. tačan sud. Onoliko koliko je političko delovanje svagda neizvesno, toliko i još mnogo više od toga je neizvesna buduća upotreba tehnologije, njen mogući autonoman život i, analogno tome – njene društvene posledice.

Najzad, poslednja ali ne i najmanje važna jeste *ekološka* dimenzija problema realizacije *Novog puta svile*. Ona, između ostalog, postavlja u izglednost otvaranje moguće nove globalne saobraćajnice između Kine i Evrope. Reč je o još nerazrađenom, ali ipak realno sasvim mogućem morskom putu koji vodi preko Arktika. Naime, ukoliko se obistine predviđanja ekologa o globalnom otopljanju, za par decenija će biti moguće uspostaviti direktnu pomorsku vezu Kine sa Zapadnom Evropom, što bi doslovno prepolovilo put u odnosu na sadašnji morski deo Novog puta svile.²⁵ Na taj način bi se bitno umanjili troškovi transporta, uvećala brzina protoka robe i smanjila cena gotovih proizvoda na globalnom, posebno evropskom tržištu. Nema nikakve sumnje da bi se u tom slučaju pažnja svih velikih sila usmerila upravo na Arktik, koji bi u tom slučaju mogao da zaseni sadašnji status Bliskog istoka. To bi možda bila dobra vest za Siriju ili Irak (što ne znači da bi bilo koji drugi problem Bliskog istoka automatski bio rešen), ali bi zato svakako porastao (opravdan) strah vezan za mogućnost posrednog vojnog konflikta velikih sila. Otvaranje Arktika kao morske saobraćajnice neposredno bi sučelilo Rusiju i SAD, posredno naravno i Kinu, ali isto tako i države koje su do sada tek sporadično dobijale svoje uloge u sukobima velikih sila: Norveška, Finska, Danska, Island i Kanada.²⁶

Kako god, svi navedeni rizici i pretnje integrišu se u jedinstveni bezbednosni kompleks *Novog puta svile* koji se mora sagledavati kao celina, da bi se rešavao u delovima. Spajanjem zasebnih perli dobija se čvrsta ogrlica koja svim svojim delovima ponaosob daje vrednost i smisao. Ukoliko perle ostanu svaka za sebe vrednost se neće formirati, a smisao će izostati. Zato kineska "win-win" verzija spoljne politike ima potencijal koji nadilazi puka utopijska nadanja. Hoće li ona biti i ostvarena ne zavisi samo od projektanta, putnika i drugih korisnika usluga na trasama *Pojasa i puta*, već i od njihovih oponenta. Time se vraćamo na početak ovog teksta.

²⁵ *Prilog br. 2* („Severni morski put”) na kraju teksta.

²⁶ D. Proroković, *Isto*.

Prilog br. 1. Velike sile modernog doba

	XVI vek	XVII vek	XVIII vek	XIX vek	XX vek	XXI vek
EVROPA	Sveto rimsko carstvo (Kuća Habsburga) Engleska Francuska Osmanska imperija	Francuska Španija Engleska Holandija Austrija Osmanska imperija Švedska Rusija	Francuska Velika Britanija Austrija Rusija Pruska Osmanska imperija	Velika Britanija Francuska Austrija Rusija Pruska Osmanska imperija	SAD Rusija (SSSR) Velika Britanija Francuska Nemačka	SAD (NATO) EU (Nemačka i Francuska) Velika Britanija Rusija
MEDITERAN & BLISKI ISTOK	Osmanska imperija Španija Venecija	Španija Venecija Velika Britanija Osmanska imperija	Velika Britanija Francuska Osmanska imperija Španija	Velika Britanija Francuska Osmanska imperija Rusija	Velika Britanija Francuska SAD Rusija (SSSR) <i>Iran, Egipat, Turska</i>	SAD (NATO) <i>Izrael, Iran, S. Arabija, Egipat</i> Rusija EU i V. Britanija
AZIJA & DALEKI ISTOK	Kina Indija	Kina Velika Britanija Portugal Holandija	Velika Britanija Francuska Holandija Kina	Japan Velika Britanija Francuska Rusija SAD	Japan Velika Britanija Francuska SAD Rusija (SSSR)	Kina Rusija SAD <i>Indija, Pakistan, Turska, Japan, S. i J. Koreja</i>
AMERIKA	Španija Portugal Holandija	Španija Engleska Portugal Holandija	Španija V. Britanija Francuska SAD	SAD	SAD	SAD

Neizvesna budućnost i ograničeno vreme

Prilog br. 2. Novi put svile i severni morski put

